

1929. 8. Дорошенко Д. Нарис історії України в 2-х т. К., 1992. 9. Українське державотворення: не витребуваний потенціал. Словник-довідник / За ред. О.М.Мироненка. К., 1997. 10. Максимейко Н.А. Источники уголовных законов Литовского статута. К., 1894. 11. Максимейко Н.А. Русская Правда и литовско-русское право. К., 1904. 12. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. К., 1968.

Надійшла до редколегії 20.11.01

В.С. Шестак

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ВИДИ

Державний контроль – це самостійно чи зовнішньо ініційована діяльність уповноважених на те суб'єктів, яка спрямована на встановлення фактичних даних щодо об'єктів цього контролю задля визначення їх відповідності (невідповідності) тим правомірним оціночним критеріям, котрі припускають застосування адекватних одержаному результату заходів реагування в унормованому порядку.

За суб'єктами (з урахуванням особливості об'єкта їх контролю) в правовій системі України є підстави розрізнявати наступні види державного контролю: парламентський контроль; президентський контроль; адміністративний контроль; судовий контроль; конституційний контроль; контроль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за дотриманням прав людини; фінансовий контроль; прокурорський нагляд; контроль Центральної виборчої комісії за дотриманням виборчих прав громадян; кадровий контроль Вищої ради юстиції; інформаційний контроль Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

Розрізнення видів державного контролю *насамперед* за таким критерієм як *суб'єкт* контрольної діяльності є традиційною рисою змісту його характеристик у відповідних дослідженнях. Цей критерій можна розглядати як системоутворюючий для класифікації будь-якої діяльності, у тому числі і контрольної, але наближення до максимального різнобічного уявлення щодо видів останньої припускає необхідність орієнтуватись і на інші критерії.

Так, за *правовою кваліфікацією* контроль може бути *правомірним* і *неправомірним*. Орієнтуючись на загальнотеоретичне визначення правової кваліфікації С.С. Алексєєва [1, с.123], слід наголосити: ця категорія у даному контексті вказує, що *юридична оцінка* такого факту, як конкретний випадок здійснення контрольної діяльності її суб'єктом щодо певного об'єкта може визначити цю діяльність як правомірну або неправомірну. Результат правової кваліфікації залежить від відповідності чи невідповідності усіх належних ознак контролю вимогам норм як *матеріального*, так і *процесуального* права.. Порядок оскарження неправомірних дій суб'єкта контролю передбачено, зокрема, ст.55 Конституції України.

За *ступенем значущості* контроль може бути *ординарним* (звичайним), *актуальним*, *екстраординарним*. Контроль в державному управлінні є обов'язкове і тому звичайне явище, але іноді у певних сферах життєдіяльності суспільства і держави поступово накопичується «критична маса» про-

блем, що призводить до *актуалізації* контролю у цих сферах, здійснення котрого допомагає розв'язанню проблемних питань. Актуальний контроль, згідно зі значенням терміна «актуальний» – це контроль «важливий у даний момент, злободенний, назрілий» [2, с.33]. Екстраординарний контроль – це крайній ступінь актуального контролю, це контроль винятковий, його спричинюють надзвичайні обставини, кризові явища, несподівані та, часто-густо, трагічні випадки, що мають широкий суспільний резонанс (наприклад, масове отруєння людей).

За *способом реалізації контрольних повноважень* можна розрізнявати контроль *безпосередній* і *опосередкований*. Безпосередній контроль припускає, що суб'єкт контролю самостійно (власноручно) здійснює свої контрольні повноваження. Опосередкований контроль характеризується тим, що він здійснюється від імені і за дорученням суб'єкта контролю. Наприклад, у будь-який момент об'єктом контролю усього конституційного складу Верховної Ради України може стати приватизація майна державних підприємств, у той же час парламентом створена для відповідного контролю *Спеціальна Контрольна комісія Верховної Ради України з питань приватизації*.

За *кількісним складом* суб'єктів контролю контроль може бути *одноособовим*, *сумісним*. Одноособовий контроль здійснюється, наприклад, прокурором у процесі перевірки законності та обґрунтованості постанов слідчих та осіб, котрі проводять дзнання. Сумісний контроль – це діяльність декількох уповноважених на те посадових осіб даного органу чи представників різних органів.

За *приналежністю контрольних повноважень* контроль може бути *власним* і *делегованим*. Суб'єкт контролю може здійснювати як власні, так і делеговані йому контрольні повноваження. На відміну від опосередкованого контролю, делегований контроль припускає, що дане контрольне повноваження передається одним суб'єктом контролю іншому, і після цього воно може здійснюватись лише останнім.

За *відношенням до контрольної діяльності її суб'єкта* можна розрізнявати контроль *реальний* і *формальний*. При реальному контролі суб'єкт контролю має намір і робить усе необхідне для встановлення дійсної відповідності чи невідповідності об'єкта контрольної діяльності її критеріям. При формальному контролі його суб'єкт свідомо обмежується здійсненням лише тих дій, котрі необхідні для констатації зазвичай позитивного результату.

За *природою простору* є контроль, котрий в сучасних країнах здійснюється не тільки у *фізичному*, але й у *комп'ютерному* просторі. Останній, «рукотворний» простір у літературі часто-густо називають віртуальним («віртуальний світ»), або кіберпростором, коли мова йде про *глобальну інформаційну мережу Інтернет*. В Україні, на державному рівні здійснюються заходи щодо розвитку її національної складової, у той же час, Концепція національної безпеки України наголошує на тому, що може нести загрозу зазначеній безпеці в інформаційній сфері. Сучасна Україна, як і інші держави, прискіпливо займається питанням Інтернету [3, с.4], одне з цих питань пов'язане з тим, що дуже складною у технічному і юридичному плані є «проблема поліцейського контролю в Інтернеті» [4, с.7]. В США

вже є системи, котрі дозволяють фіксувати і аналізувати всю вхідну і вихідну електронну пошту, створена головним чином США система «Ешелон» може контролювати усі повідомлення в Інтернеті [5, с.6].

За територією розповсюдження контрольних повноважень є контроль загальнодержавний і місцевий. Наприклад, контрольна діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини не обмежена адміністративними кордонами-Української держави, тоді як контрольні органи Автономної Республіки Крим реалізують свої повноваження лише на території останньої. Територіальні межі має і контроль, приміром, місцевої державної адміністрації району чи області.

За структурою адміністративно-територіального устрою в Україні є контроль в адміністративно-територіальних одиницях і в Автономній Республіці Крим (у подальшому – АРК). Особливість контролю в АРК зумовлена, на наш погляд, існуванням у ній насамперед таких органів, як Верховна Рада Автономної Республіки Крим (представницький орган АРК), Рада міністрів Автономної Республіки Крим (орган виконавчої влади АРК), діяльність котрих припускає виконання ними і контрольних функцій, на що вказують, приміром, ч.3.ст.1, ч.2.ст.44 Конституції Автономної Республіки Крим. Також особливістю контролю в АРК є відповідна діяльність Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим, передбачена його повноваженнями, згідно зі ст.6 Закону України «Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим» від 2 березня 2000 року.

За видом органів щодо способу їх формування є контроль виборних (представницьких) органів і контроль призначуваних органів. Шляхом всенародних виборів в Україні обирають Президента України, Верховну Раду України (представницький орган усього народу України). Остання є найвищим представницьким органом державної влади в Україні [6, с.125] і, відповідно, здійснює найвищий представницький контроль в Україні (суб'єктом державного представницького контролю є і Верховна Рада Автономної Республіки Крим).

За часом здійснення контроль «усіх контрольних органів» [7, с.740] може бути попереднім, поточним і наступним. Біжучий контроль іноді у літературі називають оперативним. [8, с.30]. На нашу думку, за часом здійснення також можна розрізнявати і такі види контролю як постійний, тимчасовий, адже існують об'єкти, контроль котрих здійснюється постійно (наприклад, постійно контролюється стан «саркофагу» Чорнобильської АЕС), або тимчасово (наприклад, встановлюється негласне спостереження за діяльністю тієї чи іншої особи у процесі відпрацювання оперативнорозшукових заходів).

За результатом оцінки об'єкта можна розрізняти такі види контролю як позитивний і негативний. Позитивний контроль припускає відповідність поведінки (стану) об'єкта контролю критеріям його оцінки, негативний контроль – це пряма протилежність позитивного.

За стадією дослідження об'єкта контроль може бути первинним, проміжним, кінцевим. Первинний контроль дає вихідні дані про поведінку

(стан) об'єкта контролю. Проміжний контроль може доповнити ці дані новими. Кінцевий контроль припускає наявність усіх необхідних даних для їх оцінки як фактичного результату, встановленого контролем.

За обсягом охоплення об'єкта дослідженням контроль може бути загальним або частковим. При здійсненні загального контролю він спрямований на дослідження усіх елементів об'єкта контролю, наявність чи відсутність котрих, а також певних їх ознак, впливає на результат (позитивний, негативний) їх оцінки, тобто при загальному контролі його об'єкт досліджується як певна цілісна система. Частковий контроль спрямований на дослідження лише окремих елементів об'єкта контролю для їх перевірки як відповідних чи не відповідних тим чи іншим оціночним критеріям контрольної діяльності, інакше кажучи при цьому контролі досліджуються тільки певні підсистеми об'єкта.

На нашу думку, саме про загальний і частковий контроль іде мова, коли за методом проведення розрізняють такі його види як *суцільний і вибірковий* [9, с.420]. Загальна характеристика останніх фактично співпадає з характеристикою видів контролю за обсягом дослідження об'єкта («загальний», «частковий»), а інша їх назва («суцільний», «вибірковий») зумовлена тим, що зазначений критерій («метод») увагу зосереджує вже не на об'єкті, а на характері діяльності суб'єкта контролю.

Список літератури: 1. Алексеев С.С. Право: азбука–теория–философия: Опыт комплексного исследования. М., 1999. 2. Як поєднати Інтернет з державною безпекою // Урядовий кур'єр. 2001. №15. 3. Словник іншомовних слів. К., 1974. 4. Ревич Ю. Грандиозные возможности «Всемирной паутины» порождают сложные юридические проблемы // Известия. 2000. 5 сентября. 5. Из жизни спецслужб // Комсомольская правда в Украине. 2001. 17 января. 6. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. Х., 2000. 7. Большой юридический словарь. М., 1998. 8. Кулаков В. Удосконалити роботу зонального прокурора по нагляду за додержанням законів ...// Право України. 1998. №2. 9. Підприємницьке право України: Підручник / За заг. ред. доц. Р.Б.Шишки. Х., 2000.

Надійшла до редколегії 20.11.01

Д.П. Альошин, І.П. Альошина

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СПІВУЧАСТЬ У МАЙНОВИХ ДЕЛІКТАХ У ЛИТОВЬСЬКОМУ СТАТУТІ

Литовський Статут є видатним пам'ятником кримінального права, що діяв на території сучасної України. Цей нормативно-правовий акт являє собою значний крок уперед щодо законодавчої регламентації інституту співучасті в цілому та кримінальної відповідальності співучасників у злочинах проти власності, зокрема. Нам відомі три редакції Литовського Статуту – 1529, 1566 і 1588 рр. Приватна власність, особливо власність шляхтичів, визнавалася однією з непорушних цінностей у Литовсько-Руській державі, і тому її охороні надавалося величезне значення в Литовському Статуті, звідси – докладне регулювання кримінальної відповідальності за майнові посягання, у тому числі і вчинені в співучасті. У цілому, Литовському Ста-